

zich kan engageren in een intense identificatie met haar baby, om aldus optimaal te beantwoorden aan zijn noden.

Met het begrip *primaire relatie* verwijst Stern naar de relatie met het kind gedurende het eerste levensjaar, in ieder geval voorafgaand aan het ontstaan van taal. Sterns *primaire relatie* beslaat in die zin een ruimere periode dan Winnicotts *primary maternal preoccupation*, die slechts naar de eerste maanden na de geboorte verwijst.

Moeders zijn zich meestal heel erg bewust van de opdracht tot en de noodzaak van deze primaire relatie. Tegelijkertijd zijn ze erg bang om hierin fouten te maken. Ze ervaren bijvoorbeeld de angst onnatuurlijk, inadequaats, niet spontaan of 'leeg' te zijn. Wanneer moeders zich zorgen maken over de psychische ontwikkeling van het kind, is dit meestal geworteld in een gevoel te falen in hun relationeel aanbod ten opzichte van hun kind.

3.2.2.3 De ondersteunende omgeving

Dit thema betreft de nood van de moeder aan een beschermend en ondersteunend netwerk dat haar de kans biedt om beide eerste taken te vervullen. De hulp van de vroegere uitgebreide familie is in onze huidige samenleving niet adequaat vervangen door andere maatschappelijke structuren. Dit veroorzaakt een grotere druk op de echtgenoot en het koppel om te voorzien in de noodzakelijke ondersteuning (Stern, 1995, p. 177).

Stern noemt twee deeltaken van deze ondersteunende omgeving. De *eerste taak* is de *fysieke bescherming van de moeder*. De omgeving moet voorzien in vitale noden van de moeder en haar afschermen van teveel beslommingen in de externe realiteit. De rol van de vader is hier belangrijk; hij creëert de ruimte die de moeder toelaat om zich ten volle aan haar baby te kunnen wijden. Hij zorgt ervoor dat ze zich niet al te veel naar buiten hoeft te richten in een levensfase waarin ze zich sterk naar binnen en naar de levendige wederzijdse lichamelijke band met de baby wil keren.

De *tweede taak* van de omgeving is meer *psychologisch van aard*. De moeder moet zich ook omringd, gewaardeerd en geholpen voelen. Deze functie werd traditioneel meer door vrouwen opgenomen. In het huidige kerngezin is het echter vaak ook de echtgenoot die deze taak probeert in te vullen.

In ieder geval dient hij of iemand uit de omgeving een filter te zijn voor kritiek op de moeder en voor reële, goedbedoelde maar irrealistische adviezen. De moeder kan echter ook bang zijn dat de man rivaliseert met haar als moeder, of met de baby om de aandacht van de moeder. De echtgenoot is in deze fase vooral nodig als fysieke en praktische beschermer en buffer, als psychologische steun, en daarnaast natuurlijk ook als echtgenoot en als man.

3.2.2.4 De identiteitsreorganisatie

Het gaat er hier om de ontwikkeling van vrouw naar moeder toe te laten, met alle veranderingen die daarmee samengaan. De verschuivingen die zich

in de identiteit voordoen, betreffen die van dochter naar moeder, van echtgenote naar ouder, van werkende vrouw naar verzorger, van de ene generatie naar de andere. Welke aspecten van het beroepsleven worden behouden en welke worden tijdelijk of blijvend opgegeven? Voor hoe lang wordt het beroepsleven stilgelegd, en wanneer wordt het weer opgenomen? Welke hulp is er nodig om het professionele leven mogelijk te maken en aangenaam te houden? Welke vroegere interesses/hobby's/activiteiten worden tijdelijk of blijvend opgegeven en welke komen er in de plaats? Hoe kunnen oude familie- en vriendschapsrelaties nieuwe inhouden krijgen? Soms houden vriendschappen geen stand onder dergelijke grote veranderingen, en dienen nieuwe relaties tot stand te worden gebracht, wat pijnlijk en extra belastend kan zijn.

Dergelijke grote veranderingen in het eigen identiteitsgevoel kunnen en durven toelaten, vergt een grote mentale flexibiliteit. Moeders gaan daarbij vaak op zoek naar modellen en voorbeelden in hun omgeving: hoe organiseren andere vrouwen/moeders de combinatie van beroepsleven en moederschap? Hoe zorgen andere moeders dat hun kinderen voldoende zorg en aandacht krijgen en hoe behouden ze daarbij ook een leven voor zichzelf?

4. Domeinen van ontwikkeling in de babytijd en de implicaties daarvan voor het ouderschap

Nadat de groeiende baby in de moederschoot al heel wat op gang heeft gebracht in het hoofd en in het gevoelsleven van zijn beide ouders, blijft hij daar na zijn geboorte natuurlijk mee doorgaan. Met Bornstein (2002) schetsen we welk appel de ontwikkelende baby doet op zijn ouders, wat dit van hen vraagt aan psychologische flexibiliteit en hoe dit hen uitdaagt in hun persoonlijke ontwikkeling.

4.1 Baby's: aantrekkelijk, fascinerend en overweldigend interactioneel

De pasgeboren baby fascineert zijn omgeving met een intensiteit die we later in ons leven zelden nog ervaren. De babytijd duurt slechts een fractie van de gemiddelde levensverwachting. Toch wordt er veel aandacht aan besteed. De ouderlijke verantwoordelijkheden zijn immers groot in deze periode. Het kind is in deze fase het meest afhankelijk van anderen. De fysiognomie van de baby is bijzonder aantrekkelijk voor volwassenen. Baby's roepen gevoelens van verantwoordelijkheid op. Ze zijn leuk om naar te kijken, tegen te babbelen, mee te spelen. Hun aanspraken zijn niet te negeren. Bovendien is de babytijd een periode van snelle ontwikkeling in haast alle domeinen van menselijke expressie en functioneren. Volwassenen zijn gefascineerd door de

snelle verandering van een hulpeloze, gedesorganiseerde zuigeling naar een competent en nieuwsgierig kind (Bornstein, 2002).

Een deel van de fascinatie voor baby's is toe te schrijven aan de snelheid en de zichtbaarheid waarmee ontwikkelingen in deze levensfase plaatsvinden. Baby's ontwikkelen van immature wezens die niet in staat zijn hun ledematen op gecoördineerde wijze te bewegen tot kinderen die voldoende controle hebben over hun spieren om te kunnen stappen en grijpen. Ze ontwikkelen zich van wezentjes die slechts kunnen brabbelen tot kinderen die hun noden en verlangens duidelijk kunnen maken op verbale en allerlei andere manieren.

Gedurende de babytijd geven kinderen voor het eerst betekenis aan objecten. Ze uiten en begrijpen voor het eerst emoties. Ze ontwikkelen een eerste basis voor hun persoonlijkheid en hun sociale stijl; ze vormen hun eerste sociale banden. Ouders begeleiden hun baby's doorheen een immens aantal *eerste keren*. Al deze ontwikkelingsstappen worden door ouders nauw gevolgd. Ze zijn niet alleen vormend voor het kind, maar ook voor de ouders. In wat volgt worden enkele significante ontwikkelingen bij baby's in een kort overzicht weergegeven omdat zij van grote invloed zijn op het ouderschap (Bornstein, 2002). Zodoende willen we iets oproepen van het immense appel naar responsiviteit en flexibiliteit bij de prille ouders. Bepaalde aspecten van dat ouderschap verlopen vlot en vanzelf – Papousek & Papousek (1981) spreken over *intuitive parenting* – terwijl andere aspecten vanuit de levensgeschiedenis van de ouders of omwille van een meer specifieke aanspraak van het kind, of, nog vaker, vanuit de interactie tussen beide, problematisch en conflictueus kunnen worden.

4.2 Alert rondkijken en rustig soezen: regulatie van states

Een groot deel van de tijd die jonge ouders met pasgeborenen doorbrengen, gaat over het *reguleren van 'states'*. Toestanden van grotere alertheid wisselen af met momenten van onrustig huilen, van onlustvol jammeren en dan weer rustig soezen en slapen. Helpen bij deze overgangen, troosten om rust te vinden en in slaap te geraken, opmerken wanneer het kindje wakker is en toe is aan contact via kijken, vocaliseren, enzovoort. Het zijn activiteiten waarin een prille ouder zich frequent en intens engageert.

Baby's verschillen sterk in hoe snel ze een voorspelbaar schema van gedragstoestanden ontwikkelen (Thoman, 1990). De regelmaat of het gebrek daaraan heeft kritische implicaties voor de ontwikkeling van het kind, voor de zorg die de ouders het kind kunnen bieden, maar ook voor het welbevinden en het zelfvertrouwen van de ouders. Het kunnen *troosten* en *in slaap wiegen* van het kind, is een belangrijk moment van *zich een goede moeder of vader kunnen voelen*.

De 'state' waarin het kind zich bevindt, bepaalt in grote mate hoe het zich ten aanzien van zijn omgeving verhoudt. Veel van wat kinderen leren, wordt verworven gedurende periodes van rustige alertheid en aandacht. De 'state' van de baby beïnvloedt ook het gedrag van de volwassenen. Zo worden baby's die veel onlust vertonen door de volwassenen vaker getroost, waardoor er veel minder met deze kinderen gespeeld wordt. Temperamentvolle baby's evoceren andere interactiepatronen dan baby's die slechts nu en dan huilen.

Baby's zijn in onze cultuur meestal samen met hun moeders wanneer ze wakker zijn; ze zijn alleen wanneer ze slapen. Tezelfdertijd is de toestand van de baby in zekere mate kneedbaar. Cole (1999) bestudeerde de culturele conditionering van de 'training' van het dag-nacht ritme en vond bij de Kipsigis (Kenya) dat baby's er bij de moeder slapen en 's nachts aan de borst mogen drinken wanneer ze daar zin in hebben. Overdag worden ze op moeders rug gebonden en blijven op die manier dicht bij de moeder tijdens huishoudelijke taken en sociale activiteiten. Deze baby's dutten vaak in, terwijl hun moeders werken. Ze slapen 's nachts pas door op een veel latere leeftijd dan westerse baby's. Van onze westerse baby's verwachten we dat ze 's nachts vanaf een maand of drie doorslapen in een afzonderlijk wiegje of bedje, teneinde hun ouders de nachtrust te bezorgen die deze nodig hebben om hun werk overdag naar behoren te kunnen uitvoeren (Ingersoll & Thoman, 1999).

4.3 Van liggen naar lopen: lichaamshouding en psychomotorische capaciteiten

In de babyperiode maken lichaam en zenuwstelsel een enorme groei door. Een pasgeborene weegt gemiddeld ongeveer 3.500 kg en meet ongeveer 50 cm. In het eerste levensjaar komt er de helft aan lengte bij en verdrievoudigt het gewicht.

Deze lichamelijke veranderingen gaan samen met opmerkelijke veranderingen in de motorische vaardigheden: kunnen zitten, rollen, armpjes uitsteken, grijpen, kruipen, lopen, enzovoort. Het zijn stuk voor stuk belangrijke verworvenheden en reuzenschreden op de weg naar onafhankelijkheid. Ze bieden de baby telkens nieuwe mogelijkheden om de omgeving te exploreren en bepalen wanneer en hoe vaak een baby dicht bij de ouders doorbrengt, alsook hoe dat samen zijn inhoud krijgt. Een baby die op zichzelf nog niet meer kan dan in zijn wiegje liggen, roept andere interacties op dan een peuter die zand uit de plantenbakken wil proeven of met zijn vingertjes de stopcontacten exploreert. Al deze veranderingen doen ook een groot appel op mentale, emotionele en relationele flexibiliteit van de ouders.

Psychomotorische groei wordt ook beïnvloed door de ouderlijke reacties hierop: baby's in verschillende culturen en subculturen ontwikkelen zich in

interactie met de verwachtingen die moeders hebben over groei (Hopkins & Westra, 1990). Ook historisch kunnen dergelijke verwachtingspatronen wijzigen: een of twee generaties geleden, in grote families met veel activiteit in en rond het huis, zaten ouders wellicht minder gretig te wachten op een 'lo-pertje' en werd een 'handenbindertje' meer dan nu in een box gehouden.

4.4 Van kijkend en luisterend herkennen naar symbolisatie: de perceptuele en cognitieve ontwikkeling

Gedurende de babytijd nemen de capaciteiten om informatie te verwerken sterk toe. Baby's leren voortdurend en ontwikkelen steeds nieuwe ideeën (Bornstein & Lamb, 1999). Baby's zijn vanaf hun geboorte uitgerust om te horen, om geluiden te onderscheiden. Ze zijn er voornamelijk op ingesteld geluiden te percipiëren en te appreciëren die verband houden met de spraak van volwassenen (Trehub & Hsing-Wu, 1977). Pasgeborenen kunnen de stem van de spreker, en voornamelijk van hun moeder, identificeren. Dit vermogen is wellicht te danken aan de prenatale perceptie van moeders stem.

Verder beschikken ze over een goed ontwikkelde geurperceptie. Wat visuele perceptie betreft, kunnen ze vanaf vier à vijf maanden gelaatsexpressies verbinden met verschillende gevoelens (Nelson, 1987). Ook leren ze in het eerste halfjaar variaties in de emotionele gelaatsexpressies te onderscheiden (Kuchuk, Vibbert & Bornstein, 1986). Kijken is niet louter een manier om informatie te verwerven, het is ook een basismiddel in de sociale interactie. Oogcontact tussen kind en verzorger is betekenisvol en emotioneel aangrijpend voor beiden.

Wanneer dit oogcontact niet tot stand komt, of een problematische betekenis krijgt, zoals bij een autistisch kind, of bij een depressie bij de moeder, kan dit de moeder erg in de war brengen. Wanneer een kind zijn moeder niet aankijkt, leidt dit bij een moeder vaak tot een gevoel van 'niet graag gezien te zijn' of 'geen goede moeder te zijn'.

Vanuit het luisteren en kijken naar de zorgfiguren gaat de baby imiteren (Bornstein, 1989). Dergelijke imitatie is een belangrijke vorm van leren in deze eerste levensfase (Nadel & Butterworth, 1999).

De babyperiode bereikt zijn hoogtepunt met de ontwikkeling van representatief denken en taal. In het eerste levensjaar is het spel met voorwerpen hoofdzakelijk gedomineerd door sensorimotorische manipulatie (handen en mond) met als doel informatie te verkrijgen over deze voorwerpen. In het tweede levensjaar krijgt het spel een symbolische kwaliteit: zo zal het kind al spelend drinken uit een leeg kopje, of praten in een speelgoedtelefoon (Bornstein & O'Reilly, 1993). Aan de ene kant heeft wat het kind speelt invloed op hoe ouders zullen meespelen en communiceren met het kind, aan de ander kant heeft het meespelen van de ouders ook een invloed op hoe het

spel van het kind verder evolueert (Tamis-Le Monda & Bornstein, 1994; Tamis-Le Monda, Bornstein, Cyphers, Toda & Ogino, 1992). In een interactie die 'good enough' is, gaat het om een goed afgestemd spel, waarin beide partners plezier vinden en elkaars spel begrijpen. Momenten waarop men elkaars communicatieniveau verkeerd inschat horen erbij. Problematisch wordt het wanneer de ouders systematisch onderschatten hoe het kind denkt, waardoor het geïnfantiliseerd wordt. Problematisch is ook wanneer het steeds 'te hoog' wordt aangesproken en overgestimuleerd wordt (zie illustratie 5).

Illustratie 5 Klinisch vignet, Lien, 18 maanden

Theresa, een moeder met een instellingsverleden, doet ontzettend haar best om geen verwaarlozende moeder te zijn. Ze bekijkt met haar dochter van 18 maanden een peuterboekje en vertelt voortdurend over de dieren en de kleuren uit het boekje. "Welke kleur is dat? Blauw of groen?" Lien antwoordt met "boe..." Moeder, wat verrast, zoekt de koe uit het boekje terug: "Allé, terug naar de koe..." Wanneer Lien even later een speelgoedkopje aanreikt, gaat moeder daar niet op in. Ze gaat verder met het opnoemen van wat er in het boekje te zien is. Wanneer moeder de dieren benoemt, vraagt ze: "Wat is dat Lien? Een giraf?" Lien pakt blokken en zegt: "toren maken...". Moeder doet verder met het boekje en benoemt de andere dieren. Lien schudt haar hoofd en moeder zegt: "Mama is weer mis."

In dit vignet doet de moeder erg haar best om haar dochter iets te leren, en juist daardoor mist ze de sleutels tot speels contact die haar dochter aanreikt. In deze interactie is het belangrijk dat moeder hulp krijgt bij het kijken en luisteren naar de initiatieven van haar peuterdochter bij het inschatten van de capaciteiten van dit kind. Men kan eventueel de moeder ook helpen om te begrijpen van waaruit het 'stimuleren' zo centraal staat in de relatie tot dit kind.

4.5 Van geluidjes en gelaatsexpressies naar woorden: de representatieve en spraakontwikkeling

Vanaf de geboorte communiceren baby's door middel van lichamelijk-emotionele expressies zoals glimlachen en huilen. Ze gaan echter ook al snel talige geluiden op een georganiseerde wijze tot uitdrukking brengen, op het moment dat ze beginnen te brabbelen. In zeer korte tijd breidt het communicatieve repertorium uit met gebaren en sociale signalen. Taalbegrip en het genereren van betekenisvolle klanken behoren tot de vroege cognitieve ontwikkeling, maar de motivatie tot communicatie ontstaat in de interactie met de zorgfiguren (Bloom, 1998).

Van de kant van de ouders vergt ook dit een grote aanpassing: ze moeten weer zonder woorden gaan communiceren, om vervolgens met hun kind mee te groeien via eenvoudige bewoordingen naar meer complexe inhoud.

den. Zij kanaliseren de vroege taalontwikkeling naar meer complex taalgebruik.

De emotionele expressie van de baby geeft bovendien iets weer over hoe hij omgaat met gebeurtenissen. Ouders besteden veel aandacht aan de emoties van hun jonge kinderen en helpen deze te reguleren en te ontwikkelen (Grolnick & Farkas, 2002). Welbepaalde emotionele reacties, zoals de eerste glimlach of de eerste signalen van vreemdenangst, zijn mijlpalen voor verzorgers. Ouders beschouwen ze als aanwijzingen van individualiteit en van de prioritaire relatie tussen henzelf en de baby: 'Hij lacht naar mij'.

4.6 Van protoconversaties naar wederzijds begrip: de ontwikkeling van het sociaal bewustzijn

Baby's nemen geleidelijk meer verantwoordelijkheid voor het initiëren en onderhouden van sociale interacties. Op twee maanden engageren ze zich al in complexe en responsieve interacties met hun moeders, sequensen die ook *protoconversaties* worden genoemd (Bateson, 1979). Deze interacties zijn gekenmerkt door de wederzijdse uitwisseling van geven-en-nemen in de vorm van geluiden, kijken, glimlachen en zuigen. Op basis daarvan ontwikkelen ze een gevoel van 'gedeelde ervaring' ('intersubjectiviteit', Trevarthen, 1993). De ontwikkeling van voldoende goede emotionele relaties met anderen is een van de meest belangrijke aspecten van de sociale ontwikkeling (Ainsworth, 1973, 1985, 1989; Bowlby, 1969, 1973, 1980).

Rond 6 maanden lijkt het erg sociale kind nog weinig op de eerder associële baby na de geboorte. Moeder-kindinteracties worden wel eens de *cradle of social understanding* genoemd (Rochat & Striano, 1999).

Eens kinderen de capaciteit ontwikkelen om personen te herkennen, gaan ze preferentiële relaties aan en ontstaan er gradueel duurzame gehechtheidsrelaties met volwassenen die consistent en betrouwbaar toegankelijk zijn gedurende de eerste levensmaanden van het kind.

5. Gewoon toegewijde ouders zijn 'goed genoeg'

Het concept 'good enough' komt van Winnicott (1952b). Het verwijst naar het gewone zorgende omgevingsaanbod dat voldoende *ontvankelijk is voor de affectieve signalen en de ontwikkelingsnoden van het kind* en van daaruit waarborgt dat het kind ondersteund wordt in zijn ontwikkeling. Winnicott (1966) spreekt ook van de *ordinary devoted mother*.

Begrippen als 'sensitiviteit' (Bowlby, 1969, 1973; Ainsworth, Blehar, Waters & Wall, 1978) en 'emotionele beschikbaarheid' (Mahler, Pine & Berg-

man, 1975; Emde, 1980; Biringen, 2004) maken deze ontvankelijkheid concreter (cf. supra).

Het belang van 'good enough mothering' is het onderwerp van een brede onderzoekstraditie. Schore (1994) geeft aan dat 'the earliest organismic environmental transactions' de context vormen voor zowel de neurologische, de cognitieve, de sociale als de emotionele ontwikkeling van de baby. Ook Steele, Steele & Fonagy (1996) stellen dat wanneer de vroegste interacties tussen de baby en zijn omgeving positief en stabiel zijn, ze duurzame en transgenerationale effecten hebben omdat ze de baby helpen uitgroeien tot een sociaal en emotioneel stevige persoon die later op zijn beurt in staat is tot stabiele en constructieve zorg voor zijn of haar eigen kinderen.

Deze gewoon goede omstandigheden zijn echter ook kwetsbaar aan allereerste invloeden. Ter afsluiting van dit hoofdstuk gaan we even dieper in op enkele van deze kwetsbare factoren.

6. Kwetsbaarheden en risico's in de babyfase

Emde & Easterbrooks (1985) delen deze kwetsbaarheidsfactoren op in drie categorieën: *belemmerende en gezondheidsfactoren in het kind*, *belemmerende en gezondheidsfactoren in de ouder* en *algemene sociale en economische factoren*.

Aan de kant van het kind kan bijvoorbeeld een premature geboorte, waardoor het kind onvoldoende uitgerust is om te participeren in het wederzijds relationeel gebeuren, de ouders voor een veel complexere opdracht plaatsen. De gewone ouderlijke verwachtingen kloppen niet, wat leidt tot intense gevoelens van onzekerheid: "Als mijn kind niet gewoon is, en niet volgens de verwachtingen groeit en ontwikkelt, hoe moet ik dan 'ouder' zijn? Beteken ik wel iets voor dat kind? Zijn de hartmonitor en het infuus niet van veel groter belang dan wat ik als ouder kan bieden?" (Tracey, 2000a).

Ook een handicap of een ernstige ziekte kan de capaciteiten en de mogelijkheden van het kind tot participatie in de interactie bemoeilijken en het ouderschap onder grote druk plaatsen (De Belie, 2005). Ook hier worden ouders met veel meer vragen en angsten geconfronteerd: "Kunnen we dit kind wel in leven houden? Gaan we hem/haar wel groot krijgen?"

Ouders van een premature, gehandicapte, of ernstig zieke baby missen bovendien de zo nodige bevestiging dat ze 'goede ouders' zijn. Ze kennen immers veel minder de ervaring 'dit kind is blij en tevreden, we doen het dus toch niet slecht'.

Aan de kant van de ouder kunnen een depressie of andere psychische problemen ertoe leiden dat een moeder niet over voldoende energie of over al haar relationele mogelijkheden beschikt, om zich op haar kind af te stemmen. Een depressieve moeder kan zich bijvoorbeeld waardeloos voelen en vinden dat ze haar kind niks te bieden heeft. Ze keert zich eerder in zichzelf, futloos en afwezig, waardoor ze amper ontvankelijk kan zijn voor de signalen en noden van haar kind. Of ze is te vermoeid en te weinig vitaal om het tempo van de baby te volgen: voeden, troosten, spelen, in interactie zijn terwijl je vooral verlangt dat er niks meer moet? Of ze is zelf zo verdrietig dat ze het gehuil van haar kind niet kan aanhoren (Tracey, 2000b).

Jonge kinderen vinden al snel een eigen manier van hiermee om te gaan, en kunnen zich bij blijvende problemen van de ouder reeds zeer vroeg afsluiten van de zo verdrietige of afwezige moeder. Wanneer de moeder zich nadien wat beter voelt, gebeurt het niet zelden dat haar pogingen om het contact te herstellen worden beantwoord met het wegdraaien van het hoofdje en het vermijden van moeders gelaat. Het vraagt vaak heel wat kracht van een depressieve moeder om dit antwoord van het kind te verdragen en toch zichzelf te blijven beschouwen als een valabele partner voor het kind.

Zo reageert een depressieve moeder, die wordt uitgenodigd tot een spelmoment met haar kind met de uitspraak: "Het maakt voor hem toch niet uit of ik bij hem ben of niet. Ik zit hier toch maar voor spek en bonen bij." Zonder professionele hulp komt hier vrij snel een vicieuze cirkel tot stand waarbij afwijzing van de ene partner in de relatie, leidt tot afwijzing bij de andere.

Tenslotte zijn er ook *socio-economische factoren en levensgebeurtenissen* zoals een lage socio-economische status, armoede en adolescent ouderschap, die het ontstaan en het behouden van een 'gewoon goede' relatie hypothekeken. Opdat ouders zich kunnen afstemmen op de emotionele noden van hun kind, is het noodzakelijk dat er voldaan is aan de basisnoden van hun gezin. Wanneer ouders opgeslorpt worden door het gevecht om financieel het hoofd boven water te houden, zal dat onvermijdelijk zijn gevolgen hebben voor de aard van hun aanwezigheid. Andere voorbeelden zijn: ouders in volle rouw over een groot verlies, jongeren die te vroeg de vader- of moederrol moeten opnemen, ouders die tijdens de zwangerschap en bij de geboorte op scherpe wijze geconfronteerd worden met het gegeven dat hun gezin en cultuur van herkomst zich op een grote afstand bevinden van de ruimte waarin ze hun kind zullen ontvangen en groot brengen. In dit laatste geval denken we aan ouderschap bij migranten (Meurs & Jullian, 2004).

Dit wil niet zeggen dat dergelijke situaties per definitie probleem- of risicosituaties zijn, wel willen we daarmee een warm pleidooi houden om zorg te dragen voor zulke jonge ouders die in moeilijkere omstandigheden zorg dienen te dragen voor hun nageslacht.

7. Besluit

Met diverse belangrijke auteurs uit het psychoanalytisch werkveld beoogden we te beschrijven hoe de innerlijke wereld van ouders bij de geboorte van een (eerste) kind een specifieke kwaliteit en inhoud verwerft. Wij willen daarmee vooral een aantal theoretische gezichtspunten toegankelijk maken en aanknopingspunten bieden voor de preventieve en curatieve hulpverlening aan prille ouders en jonge gezinnen. We poogden weer te geven op welke manier die ouderlijke innerlijke wereld van belang is voor de ontwikkeling en het opgroeien van het kind. Dit is immers van groot belang om te begrijpen waar zich risico's zouden kunnen situeren, wat er zich in geval van risico-interacties kan afspelen in de moeder-kind dyade en om te weten hoe men als hulpverlener de steun kan bieden die deze gezinnen nodig hebben om een 'betere' ontwikkeling van hun kind mogelijk te maken.

De inzichten uit dit hoofdstuk kunnen de hulpverlener helpen om over moeilijkheden te denken bij aanmelding in dit domein zonder te vervallen in een 'blaming mother'. Ze kunnen bagage en achtergrond zijn bij het luisteren naar en interveniëren bij moeders die zich midden in deze 'ontwikkelingsfase' bevinden.